

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการศึกษาและสร้างแนวคิดการวิจัยจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน
2. ความคาดหวังของผู้ใช้บริการต่อห้องสมุดมหาวิทยาลัย
3. แนวทางการพัฒนาห้องสมุดมหาวิทยาลัยตามความคาดหวังของผู้ใช้บริการ
4. ลักษณะของห้องสมุดมีชีวิต
5. เอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน

ห้องสมุดมหาวิทยาลัย หรือห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาปัจจุบันมักเรียกว่า สำนักวิทยบริการ หรือ ศูนย์วิทยบริการ อันหมายถึง ศูนย์รวมของวัสดุการศึกษา เช่น ห้องสมุด งานโสตทัศนศึกษา และงานสนับสนุนวิชาการอื่น ๆ ปัจจุบันในต่างประเทศจะรวมงานเหล่านี้เข้าด้วยกัน คือ งานห้องสมุด งานโสตทัศน์ งานคอมพิวเตอร์ และงานอินเทอร์เน็ต เป็นงานบริการวิชาการ เนื้องจากเทคโนโลยีการสื่อสารได้ พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว (จารุพร พงศ์ศรีวัฒน์ 2542 : 23)

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ปราญชื่อเมื่อ ปี พ.ศ. 2537 โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง ดังนี้(กรรมการฝึกหัดครุ 2532 : 7)

1. ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าและผลิตผลงานทางวิชาการของอาจารย์
2. เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าอကัคชันเรียนของนักศึกษา
3. เป็นแหล่งสะสมข้อมูลสารสนเทศท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งบริการวิชาการแก่ชุมชน

สำนักวิทยบริการ หรือศูนย์วิทยบริการจึงเป็นหน่วยงานภายใต้มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่สนับสนุน หรือส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยได้ปฏิบัติภารกิจเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย ดัง พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏมาตรา 7 ได้กล่าวไว้วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏไว้ว่า เพื่อให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอน วิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี ทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ผลิตครุและส่งเสริมวิทยฐานะครุ (พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ 2547: 1)

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ ดังนี้ (ศิริพร ศรีเฉลียง 2542: 7-8)

1. เป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่สำคัญ ทำหน้าที่ส่งเสริมการเรียนการสอนของนักศึกษา อาจารย์ ข้าราชการ และบุคลากรในมหาวิทยาลัย
2. บทบาทหน้าที่ในการรวมรวมทรัพยากรสารสนเทศทุกชนิดที่เป็นมงคลทางปัญญา ศิลปวัฒนธรรม และอื่น ๆ สำหรับให้บริการ
3. บทบาทในการเป็นศูนย์กลางบริการสารสนเทศ และประสานกับหน่วยงานอื่นที่ให้บริการสารสนเทศ
4. บทบาทในการอนุรักษ์สารสนเทศในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวัสดุพิมพ์และไม่พิมพ์
5. บทบาทในการเป็นแหล่งสนับสนุนการเผยแพร่ความรู้ การศึกษา และ วัฒนธรรม
6. เป็นแหล่งปลูกฝังให้นักศึกษามีนิสัยรักการอ่าน การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตลอดจนการรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
7. เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางวิชาการของมหาวิทยาลัย

ความคาดหวังของผู้ใช้บริการต่อห้องสมุดมหาวิทยาลัย

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยหรือศูนย์วิทยบริการ เป็นหัวใจของการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาของสถาบัน ปัจจุบันซึ่งเป็นขุคของเทคโนโลยีสารสนเทศ(Information Technology) ที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาห้องสมุดให้ก้าวหน้าทั้งด้านการบริหารจัดการและการบริการด้วยการใช้ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ(library automation) หรือมีการนำเอาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีการสื่อสารข้อมูล เครือข่ายอินเทอร์เน็ตมาใช้งานในห้องสมุดเพิ่มมากขึ้น (ศิริพร ศรีเฉลียง 2542 : 263) ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้นับเป็นปัจจัยในการให้บริการสำหรับผู้ใช้บริการห้องสมุดซึ่งมีหลากหลายประเภท ได้แก่ ผู้บริหารสถาบัน อาจารย์ผู้สอน นักวิจัย นักศึกษา และบุคคลทั่วไป จึงมีผู้ศึกษาความคาดหวังของผู้ใช้บริการห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาหลายท่าน ดังนี้

อกภ. ประกอบผล (2544 : 39) ศึกษาความคาดหวังของผู้ใช้บริการต่อการดำเนินงานห้องสมุด และการประกันคุณภาพ สรุปได้ดังนี้

1. การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศคร่าวมีหลากหลายรูปแบบตรงกับหลักสูตรการเรียนการสอน เป็นไปด้วยความรวดเร็ว และมีการประสานงานที่ดีระหว่างผู้สั่งซื้อและผู้ปฏิบัติ
2. ระบบการจัดเก็บที่ช่วยให้สามารถค้นหาสารสนเทศ โดยมีการจัดทำเครื่องมือช่วยค้นที่ทันสมัย สามารถค้นหาที่อยู่ของหนังสือและสถานภาพของหนังสือที่ต้องการได้อย่างสะดวกรวดเร็ว
3. มีเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย สามารถสืบค้นข้อมูลข่าวสารผ่านเครือข่าย อินเทอร์เน็ตได้ทั่วโลก
4. มีระยะเวลาให้บริการที่ยาวนาน สะดวกและรวดเร็ว

5. มีผู้ให้บริการที่เต็มไปด้วยมืออาชญาศัยไมตรี ยิ้มแย้ม และมีจิตสำนึกรักในการให้บริการ
6. มีอาคารสถานที่ และบรรยายกาศเอื้ออำนวยวายต่อการศึกษาค้นคว้า

กาญจนฯ หมายในตรรกะ (2544 : 7) ได้กล่าวถึงภาพลักษณ์ของห้องสมุดที่ผู้ใช้บริการคาดหวังมีลักษณะดังนี้

1. ห้องสมุดต้องเป็นแหล่งสมบูรณ์พร้อม ทั้งในด้านทรัพยากร บุคคล อาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
2. มีนโยบายในการให้บริการที่ชัดเจน ชื่นชอบนั้นต้องคำนึงถึงผู้ใช้บริการเป็นหลัก โดยบุคลากรทุกคนมีปรัชญาในการให้บริการในทิศทางเดียวกัน คือ ผู้ใช้บริการเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด
3. บรรณาธิการพัฒนาตนเองให้รอบรู้ในทุกสาขาวิชา ติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวต่างๆ อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ก้าวทันกับสังคมและผู้ใช้บริการ
4. บรรณาธิการมีพฤติกรรมการให้บริการที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส กระตือรือร้นในการให้บริการ และให้บริการด้วยความถูกต้อง สะดวก และรวดเร็ว
5. อาคารสถานที่ มีความสะดวก สบาย สะอาด หรือมีบรรยายาน่าเข้าใช้บริการ
6. ทรัพยากรสารสนเทศมีครบถ้วนประเภท ทั้งสิ่งพิมพ์ สิ่งไม่พิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ชัชชรี วงศานุวัตร (2544 : 45) ได้ศึกษาความคาดหวังในทรัพยากรสารสนเทศและคุณภาพบริการห้องสมุด : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ใช้บริการที่เป็นบุคคลภายนอก พนักงานผู้ใช้บริการที่เป็นบุคคลภายนอกมีความคาดหวัง ดังนี้

1. ให้ห้องสมุดจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศที่ทันสมัยและตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการ
2. ให้จัดคอมพิวเตอร์สำหรับการสืบค้น (OPAC) ที่ใช้งานได้ดี สามารถบอกรอแหล่งสารสนเทศได้อย่างถูกต้อง และให้มีรายจ่ายอยู่ทั่วห้องสมุด
3. ในด้านบริการ ต้องการให้มีบริการแนะนำการใช้ห้องสมุด และให้หนังสือที่จัดเรียงอยู่บนชั้นพร้อมที่จะนำมาใช้
4. ให้บุคลากรฝ่ายบริการ จัดบริการอย่างดี และมีมารยาท

สรุปได้ว่า ผู้ใช้บริการมีความคาดหวังให้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีทรัพยากรสารสนเทศหลากหลายรูปแบบ มีบรรณาธิการที่ดี ให้บริการที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการบริการ มีบรรยายากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าใช้ค้นคว้า มีสถานที่มีความสะอาด มีสิ่งอำนวยความสะดวกและมีการบริการที่ใช้เทคโนโลยีทันสมัย

แนวทางการพัฒนาห้องสมุดมหาวิทยาลัยตามความคาดหวังของผู้ใช้บริการ

อภัย ประกอบผล (2544 : 29-30) ได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาห้องสมุดเพื่อตอบสนองความคาดหวังของผู้ใช้บริการ ดังนี้

1. สำรวจความต้องการรับบริการ หรือวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้บริการ
2. วิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุณภาพ (SWOT) เพื่อการแก้ไขและปรับปรุงพัฒนา
3. ดำเนินการประสานงานเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ ตามข้อ 1 และสิ่งที่ได้ตามข้อ 2 โดยมีจุดหมายปลายทางคือความพึงพอใจของผู้รับบริการ
4. สำรวจความพึงพอใจของผู้รับบริการเป็นระยะเพื่อปรับปรุงแก้ไข

ศิริพร ศรีเชียง (2542 : 26) ได้เสนอแนะวิธีการจัดการห้องสมุดยุคใหม่ ดังนี้

1. การบริหาร ควรบริหารแบบกระจายอำนาจ เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้สะดวก รวดเร็ว และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการได้

2. ห้องสมุดต้องมีการจัดการฐานข้อมูลที่ดี มีการปรับปรุงฐานข้อมูลอยู่เสมอ ควรปรับปรุงจากฐานข้อมูลบรรณานุกรม ให้สามารถบริการเอกสารเต็มรูปได้
3. การคืนคืนสารสนเทศ จะต้องจัดปรับปรุงและสร้างเครื่องมือช่วยคืนอยู่เสมอ
4. งานบริการห้องสมุด จะต้องจัดให้มีบริการสารสนเทศหลากหลายรูปแบบ และบริการในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น มีการกำหนดเป้าหมายว่าจะบริการให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้
5. มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการให้บริการ ดังต่อไปนี้คือ
 - 5.1 คอมพิวเตอร์และเครื่องพิมพ์ที่เป็นระบบเครือข่าย
 - 5.2 ที่อ่านหนังสือส่วนบุคคล
 - 5.3 เครื่องถ่ายเอกสาร
6. มีการกระดับให้บุคลากรแสดงศักยภาพและพลังออกงาน
7. มีทรัพยากรสารสนเทศอยู่ในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากกว่าสิ่งพิมพ์
8. มีการสร้างระบบควบคุมคุณภาพห้องสมุด มีการสร้างระบบตรวจสอบติดตาม และประเมินผล ตลอดจนมีการกำหนดมาตรฐานของงานห้องสมุด
9. มีการสร้างความร่วมมือระหว่างห้องสมุด เพื่อประโยชน์ในการใช้ทรัพยากร่วมกัน

✓ สรุปแนวทางการพัฒนาห้องสมุดมหาวิทยาลัยตามความคาดหวังของผู้ใช้บริการ คือ ต้องมีทรัพยากรสารสนเทศที่ทันสมัยและสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ มีการสำรวจความพึงพอใจของผู้รับบริการเป็นระยะ เพื่อสนองความต้องการและเกิดประโยชน์แก่ผู้ใช้บริการให้มากที่สุด

ลักษณะของห้องสมุดมีชีวิต

/ คำว่า "ห้องสมุดมีชีวิต" ปรากฏขึ้นเมื่อใดยังไม่มีหลักฐานยืนยันชัดเจน แต่คำนี้เป็นที่กล่าวขานถึงกันโดยทั่วไปเป็นครั้งแรกเมื่อฯพณฯ นายกรัฐมนตรี(พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร) ได้กล่าวถึงในป้ำสูกสถาบันเรื่อง มติใหม่ของการปฏิรูปอุดมศึกษาไทย: หัวใจของการพัฒนาชาติ ในการประชุมสัมมนานาหารวิทยาลัยที่จังหวัดพิษณุโลก ระหว่างวันที่ 9 - 10 สิงหาคม 2544 ว่า นายกรัฐมนตรีมีความเป็นห่วงระบบห้องสมุดไทย และขอให้ช่วยกันคิดว่าจะทำอย่างไรให้ห้องสมุดเป็นห้องสมุดมีชีวิต (ยุพิน เดชะวนี 2544 : 11 อ้างจาก ทบวงมหาวิทยาลัย, 2544 : 10)

นอกจากนี้ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี (พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร) ยังได้แสดงป้าสูกสถาบันเรื่อง "โรงเรียนในฝัน 1 โรงเรียน 1 อำเภอ" ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจัดเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2546 ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ นายกรัฐมนตรีได้กล่าวว่า นอกจากโรงเรียนในฝันแล้ว ต้องการเห็นการจัดการห้องสมุดมีชีวิต โดยเห็นว่าจุดอ่อนของมหาวิทยาลัยประการหนึ่งคือห้องสมุด จึงอยากเห็นห้องสมุดเป็นห้องสมุดที่มีชีวิตชีวา (ปัญญา สุขแสตน 2546 : 1 อ้างจาก นโยบายการพัฒนาระบบอุดมศึกษา : 2545. อ่อนไลน์)

จากป้าสูกสถาบันฯ ได้ทำให้มีการตื่นตัวในวงการห้องสมุดเพื่อหาแนวทางการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดที่มีชีวิต ดังเช่น ทบวงมหาวิทยาลัยได้ออกคำสั่งทบวงมหาวิทยาลัยที่ 154 / 2544 ลงวันที่ 25 ตุลาคม 2544 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาห้องสมุดในทศนะใหม่ตามแนวโน้มนโยบายของนายกรัฐมนตรี โดยมีกรรมการ 9 คน มีหน้าที่สำคัญ คือ "จัดหมายการการกลไก และวิธีการสนับสนุนให้ห้องสมุดมีบริการที่ทันสมัยตညนตามต้องใจทันความก้าวหน้าของเทคโนโลยี สามารถค้นคว้าสารสนเทศได้ตามต้องการและมีชีวิตชีวา โดยมีกิจกรรมและการให้บริการอย่างต่อเนื่อง และประทับใจ" (ยุพิน เดชะวนี 2544 : 12 อ้างจากคำสั่งทบวงมหาวิทยาลัย 2544 : 1-2)

ในค้านลักษณะของห้องสมุดมีชีวิต ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี(พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร)ได้กล่าวว่า ห้องสมุดมีชีวิตเป็นห้องสมุดที่เด็กๆเข้าไปใช้บริการแล้วมีความสุข มีความสนุก มีอาหารการกิน มีเครื่องเล่นที่สร้างสรรค์ เหมาะสมกับเด็กแต่ละวัย มีหนังสือที่เปลี่ยนแปลงเสมอ มีหนังสือแปลกๆใหม่ๆให้กับเด็กๆ หลากหลายประเภท มีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตให้เรียนรู้(สัมพันธ์ พลันสังเกตุ 2547: 16 - 17)

หากกล่าวเกี่ยวกับห้องสมุดมีชีวิตข้างต้น สถาคล้องกับคำกล่าวของฯพณฯรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ(นายอดิศัย โพธารามิก) ที่ได้กล่าวป้าสูกสถาบันฯ ไว้ในห้องประชุมรัฐสภา ที่ได้กล่าวถึงการพัฒนาโรงเรียนและห้องสมุด มีใจความตอนหนึ่งว่า หนังสือในห้องสมุดมีชีวิตต้องนำอ่านมีการหมุนเวียนหนังสือ ห้องสมุดมีบรรยายภาคี บรรณาธิการมีอัชญาศัยดี มีการนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้บริการ และจะต้องมีการประเมินผลการใช้บริการ(อดิศัย โพธารามิก 2547 : 34)

เชอร์ค (Sherk:2004 : Online) ได้กล่าวถึงลักษณะของห้องสมุดมีชีวิตในด้านประเทศว่า ห้องสมุดมีชีวิตต้องเน้นบริการชุมชน จัดห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องสมุดสำหรับชุมชน และ

ดึงดูดผู้ใช้บริการในชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องสมุด มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับองค์กรท้องถิ่นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิต เพื่อขัดความไม่รู้หนังสือในชุมชนและอัตลักษณ์ของชาติ (Unesco. 2004 : Online) ในด้านการจัดทำหนังสือต้องตรงกับความต้องการของชุมชน

การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตในประเทศไทย ได้มีการกำหนดลักษณะของห้องสมุดมีชีวิต (อุทัย ศรีสำแดง 2547 : 12) เรียกว่า บัญญัติ 29 ประการเพื่อห้องสมุดมีชีวิต คือ

1. ไม่ใช่ห้องสมุดที่มีแต่ชั้นหนังสือกับหนังสือเท่านั้น
2. มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาอยู่เสมอ
3. สนับสนานกับสิ่งอำนวยความสะดวกใหม่ๆ
4. การบริการด้วยระบบใหม่ ระบบลงทะเบียนด้วยงานห้องสมุดดิจิตอล
5. มีร้านกาแฟนั่งดื่มในห้องสมุด
6. มีเวทีกิจกรรม
7. อนุญาตให้มีเสียงดังได้เล็กน้อย
8. มีห้องเฉพาะผู้ชื่นชอบความเงียบ
9. ใช้หลักการตลาดดึงดูดคนเข้าห้องสมุด
10. มีความทันสมัย
11. ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ
12. ห้องสมุดทุกแห่งเชื่อมโยงกัน
13. ใช้สมาร์ทการ์ดยืมหนังสือด้วยตนเอง
14. คืนหนังสือได้ที่ห้องสมุดแห่ง ตลอด 24 ชั่วโมง
15. ตั้งอยู่ในชุมชน สุนีย์การค้า และที่อยู่อาศัย
16. อยู่ใกล้ที่สาธารณะมากที่สุด
17. ขัดบรรยายภาษาที่น่าเบื่อหน่าย
18. สร้างบรรยายภาษาในห้องสมุดอยู่เสมอ
19. จัดบรรยายภาษาใหม่อนอยู่กับบ้าน
20. จัดบรรยายภาษาใหม่อนสุนีย์การค้า หรือห้างสรรพสินค้า
21. มีห้องอ่านหนังสือผู้สูงอายุ(ตัวหนังสือขยายใหญ่กว่าปกติ)
22. มีห้องสำหรับคนหูน้ำสายฟ้า
23. มีห้องอ่านหนังสือสำหรับเด็ก
24. มีห้องสำหรับพักผ่อน
25. มีห้องดื่มกาแฟและห้องอื่นๆที่ทำให้มีชีวิตชีวา
26. มีสื่อใหม่ๆทันสมัยอยู่เสมอ
27. รัฐบาลให้งบประมาณอย่างต่อเนื่อง

28. กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ชาติ
29. บริหารโดยกรรมการห้องสมุดแห่งชาติ

จากการศึกษาลักษณะห้องสมุดดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ห้องสมุดมีชีวิตมีลักษณะที่สำคัญ คือ

1. มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอในด้านทรัพยากรสารนิเทศ บรรณาภัคภายในห้องสมุด บริการ และกิจกรรม ตลอดจนบรรณารักษ์จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยอยู่เสมอ
2. มีงบประมาณเพียงพอ และมีคณะกรรมการบริหารระดับชาติ
3. มีสถานที่ตั้งในแหล่งชุมชนหรือศูนย์การค้า มีบริการเครื่องดื่มภายในห้องสมุด ประชาชน ในท้องถิ่นเข้าใช้บริการได้ตลอดเวลา
4. มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการบริการ มีการเชื่อมโยงกันระหว่างห้องสมุด บริการ ในแบบออนไลน์ บริการและกิจกรรมสามารถแข่งขันกับสถานบันเทิงได้
5. มีการประเมินผลการบริการอย่างสม่ำเสมอ

แนวทางการพัฒนาห้องสมุดให้มีชีวิต

นักวิชาการทางด้านบรรณารักษศาสตร์ได้เสนอแนวทางการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุด มีชีวิต ดังนี้คือ

ปัญญา สุขแสน (2546 : 6) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุด มีชีวิต แบ่งออกเป็น 5 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 สร้างและพัฒนาระบบการจัดการสารสนเทศของสถาบันราชภัฏ (วัสดุตีพิมพ์ วัสดุไม่ตีพิมพ์ อินเทอร์เน็ต และสารสนเทศชุมชน)

ระยะที่ 2 นำระบบการจัดการสารสนเทศ (ระยะที่ 1) วางแผนและดำเนินการ

ระยะที่ 3 องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน ชุมชน ฝึกอบรม ปฏิบัติ

ระยะที่ 4 จัดการกระทำต่อสารสนเทศ รวมรวม ดำเนินการ

ระยะที่ 5 วิจัยประเมินผล

บุพิน เศษมนต์ (2544 : 14-15) ได้เสนอแนวทางการปรับปรุงพัฒนาห้องสมุดที่มีอยู่แล้วให้เป็นห้องสมุดที่มีชีวิต ดังนี้

1. ทำให้ห้องสมุดเป็นที่รวมกิจกรรมหรือเป็นศูนย์รวมของชุมชน กิจกรรมชุมชนที่ควรรวมไว้ในห้องสมุด เช่น การพบปะของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน การให้ความรู้และการฝึกอบรม การจัดให้ความรู้เกี่ยวกับอินเทอร์เน็ต ฯลฯ

2. จัดกิจกรรมด้านวิชาการ ภูมิปัญญาชาวบ้าน และกิจกรรมสร้างนิสัยรักการอ่าน

สัมพันธ์ พลันสังกฤต (2546 : 18 -19) ได้เสนอขั้นตอนสำหรับมหาวิทยาลัยที่จะปรับเปลี่ยนห้องสมุดเดิมให้เป็นห้องสมุดมีชีวิตที่ผู้ใช้มีความพอใจ มีขั้นตอนดังนี้

ข้อที่ 1 สำรวจสถานภาพของห้องสมุดในด้าน งบประมาณ ทรัพยากรสารสนเทศ บุคลากร และให้ความสำคัญแก่การบริการเด็กและเยาวชน มีอุปกรณ์เครื่องเล่นส่งเสริมสติปัญญา มีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตอย่างเพียงพอ

ข้อที่ 2 สำรวจความพึงพอใจของผู้ใช้บริการห้องสมุด

ข้อที่ 3 ประชาสัมพันธ์เพื่อจูงใจให้มีผู้มาใช้บริการมากขึ้น อันได้แก่ บุคคลภายนอก ประกอบด้วยเด็กและเยาวชน ประชาชนทั่วไป รวมทั้งสำรวจเหตุที่ไม่เข้าใช้บริการ ซึ่งบางครั้ง อาจจะต้องแก้ไขระเบียบข้อบังคับบางส่วนที่ไม่อื้อต่อการเข้าใช้บริการของบุคคลภายนอก แล้ว โฆษณาประชาสัมพันธ์ให้มีการใช้บริการเพิ่มขึ้น ในกรณีควรจัดให้มีห้องสมุดเคลื่อนที่เพื่อบริการแก่ โรงเรียนและชุมชน

ข้อที่ 4 พยายามให้คนอยู่ในห้องสมุดให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ คือ มีวารสารและ หนังสือพิมพ์หลากหลาย สิ่งพิมพ์ทุกชนิดล้วนมีคุณค่าในตัวเองทั้งสิ้น สังเกตได้จากแพ้หนังสือริมถนน ที่ได้รับความสนใจจากนักอ่านเป็นอย่างมาก ห้องสมุดควรจัดให้มีภาพเดียวกัน มีบริการอาหารเครื่องดื่ม และกิจกรรมความบันเทิงสำหรับพักผ่อนไปในตัว

กระบวนการทั้งสี่ขั้นตอนจะไม่ประสบความสำเร็จ หรือเป็นห้องสมุดมีชีวิตไม่ได้ ถ้าบรรณาธิการ และบุคลากรของห้องสมุดขาดจิตบริการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาได้มีการพัฒนาให้ทันต่อความต้องการของขอรับบริการ ในด้านทรัพยากรสารสนเทศ และการให้บริการต่างๆ ซึ่งการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเพื่อให้ทันกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ได้มีผู้ศึกษาพบว่าห้องสมุดประสบปัญหาดังนี้

ศศิธร ติณามาศ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้อินเทอร์เน็ตสำหรับการทำรายงานในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐพูนว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อตรวจสอบเลขหน่วยของหนังสือและหัวเรื่อง ได้ประสบปัญหาการเข้าสู่ระบบเพราเมียผู้ใช้ในช่วงเวลาหนึ่งมาก

จิตราภรณ์ เพ็งศี (2541: บทคัดย่อ) ศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีต่อการบริการสืบค้นรายการบรรณานุกรมออนไลน์ของสถาบันราชภัฏสกลนครพบว่า ผู้ใช้บริการใช้บริการเพื่อทำรายงานประกอบการเรียนและมีความพึงพอใจในระดับมาก แต่ประสบปัญหาความล่าช้าในการทำงานของโปรแกรม และคอมพิวเตอร์มีไม่เพียงพอ

จุฑารัตน์ ช่างทอง (2541: บทคัดย่อ) ศึกษาผลผลกระทบของการใช้ชีวิตรอมในงานบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าในห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐพูนว่า การใช้ชีวิตรอมในการให้บริการมีผลกระทบต่อบบทบาทหน้าที่ของบรรณารักษ์ซึ่งต้องเปลี่ยนแปลงวิธีให้บริการ มีการฝึกอบรมบุคลากร ทำให้การทำงานเพิ่มขึ้น แต่บรรณารักษ์ยอมรับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป

วันทนีย์ ณ พัทลุง (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแหล่งสารสนเทศในการศึกษาค้นคว้า ความต้องการบริการ และปัญหาอุปสรรคในการบริการสารสนเทศจากห้องสมุดศูนย์วิทยพัฒนาบริการของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พบว่าปัญหาที่นักศึกษาพบในการใช้บริการห้องสมุด 5 ข้อแรก คือ อุปสรรคในการแปลงสัดส่วนสารสนเทศ คอมพิวเตอร์สำหรับค้นหาข้อมูลสารสนเทศ มีน้อย ไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับฐานข้อมูลที่ให้บริการ และไม่ทราบว่าข้อมูลที่ต้องการจะหาได้จากสารสนเทศประเภทใด

瓦สนา อันวาร (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการให้บริการอินเทอร์เน็ตของห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค พบว่า ห้องสมุดส่วนใหญ่มีงบประมาณไม่เพียงพอสำหรับจัดซื้อและบำรุงรักษาระบบอินเทอร์เน็ตมากที่สุด ด้านบุคลากรมีปัญหานักศึกษาขาดทักษะในการใช้ระบบ และขาดทักษะด้านภาษาด้านอุปกรณ์ มีปัญหาคอมพิวเตอร์ให้บริการไม่เพียงพอ สถานที่ให้บริการคับแคบ และผู้ใช้บริการขาดทักษะการใช้บริการและทักษะด้านภาษา

รุ่งอรุณ พาสุกสกุล (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาการใช้บริการอินเทอร์เน็ตของนิสิตในห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า นิสิตใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อหาข้อมูลที่น่าสนใจ ใช้บริการเว็บต์ไว์ดไวร์เน็ตที่ใช้ส่วนมากคือกลุ่มวิทยาศาสตร์กายภาพและเทคโนโลยี

จากการศึกษาเอกสารพบว่าการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้เป็นห้องสมุดมีชีวิตนั้น ห้องสมุดจะต้องมีความเคลื่อนไหว มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอทั้งด้านบุคลากร ทรัพยากร

สารสนเทศ บริการ และการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริการ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงจะต้องดึงดูดบันพื้นฐานความต้องการของผู้ใช้บริการ มีการบริการที่ทันสมัย รวดเร็ว และประทับใจ มีการพัฒนาสารสนเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต

